

TÜRKİYE’NİN AB MÜZAKERE SÜRECİNE GİRMESİNİN YABANCI SERMAYELİ ŞİRKETLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİ BELİRLEMeye YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Tuğba KARABULUT*
Oğuz DEMİR**

ÖZET

Avrupa Birliği (AB), halen 25 üye ülkesi, yaklaşık 500 milyon nüfusu ve yaklaşık €25 trilyon tutarında ekonomik büyüklüğe sahip bir pazar oluşturmaktadır. Türkiye'nin AB'ye dahil olma çabaları 45 yıllık bir geçmişe dayanmaktadır. Bu çalışmada, Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı sermayeli şirketlerin Türkiye'nin AB'ye dahil olma sürecinin, organizasyonları ve Türkiye ekonomisi üzerindeki etkilerine yönelik beklentileri incelenmektedir. Bu incelemeler yönünde, Yabancı Sermaye Derneği'ne üye 42 şirket üzerinde keşfedici bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Anket yöntemiyle toplanan verilere, frekans dağılım analizleri uygulanmaktadır. Çalışmada, Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı sermayeli şirketlerin büyük çoğunluğunun, Türkiye'nin AB'ye dahil olma sürecinde ekonomik koşullarının iyileşeceğini öngörmelerine rağmen, Türkiye'ye yeni yatırım yapma konusunda kararsız oldukları sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Yabancı Sermayeli Şirket, Doğrudan Yabancı Yatırım

A RESEARCH TO DETERMINE THE EFFECTS OF THE MEMBERSHIP PROCESS OF TURKEY ON THE FOREIGN CAPITAL COMPANIES

ABSTRACT

European Union (EU) is a major market with its 25 member countries, 500 million population and €25 trillion economic size. The expectations of foreign capital companies about the effects of the membership process of Turkey to EU to their organizations and Turkish Economy have been analyzed in this study. The explanatory research has been conducted to 42 companies that are members of Foreign Investors Association. The frequency distribution analyses have been applied to the data that are collected from the companies by the questionnaire. As a conclusion, most of the foreign capital companies expect better economic conditions for Turkey in the membership process where as, they are hesitating to make new investments.

Keywords: European Union, Foreign Capital Company, Foreign Direct Investment,

** Dr., İstanbul Ticaret Üniversitesi, Öğretim Görevlisi*

***İstanbul Ticaret Üniversitesi, Avrupa Birliği Uygulama ve Araştırma Merkezi Sekreteri*

1. GİRİŞ

Avrupa Birliği, Avrupa'nın güçlenmesini, daha istikrarlı olmasını, tek pazar, tek para birimi, benzer hukuk sistemi oluşturmayı bölgesel barış, güvenlik, gelişme, istihdam, teknoloji gelişimi, bilgi paylaşımı, çevre koruma, üye ülkelerin vatandaşlarına serbest seyahat, yaşama ve çalışma hakkı sağlamayı amaçlamaktadır. Birlik, üye ülkelerde faaliyet göstermek isteyen şirketlere, 25 üye ülkede; ihracat, lisans anlaşmaları, küresel ortaklıklar, doğrudan yatırımlar gerçekleştirerek faaliyet gösterme, standart ürünler satma, yaklaşık 500 milyon nüfuslu ve €25 trilyon tutarında ekonomik büyüklüğe sahip bir pazara erişme olanağı sunmaktadır.

Bir firmanın üretimini, kurulu olduğu ülkenin sınırları ötesine yaymak üzere yabancı ülkelerde üretim tesisi kurması veya mevcut üretim tesislerini satın alması doğrudan yabancı sermaye yatırımı olarak nitelendirilmektedir (Seyidoğlu, 1999; 664). Günümüzde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının dünya ekonomisi içindeki payı hızla artmaktadır. Gelişmekte olan ülkelere gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının toplam içindeki payı 1980'de %26 iken, bu oran 2000'e doğru %40'a ulaşmıştır. Küresel şirketler, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, doğrudan yabancı sermaye yatırımları yaparak, sermaye yetersizliği nedeniyle kullanılmayan kaynakların üretime dahil edilmesinde önemli rol oynamaktadırlar. Günümüzde, bir ülkenin doğrudan yabancı sermaye yatırımı çekmek için sadece dışa açık olması ve ucuz iş gücüne sahip olması yeterli olmamakta, diğer faktörler ve politikalar da önem kazanmaktadır.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne uyum süreci, Türkiye'de yerleşik olan yerli ve yabancı sermayeli şirketlerin bu pazara daha kolay ulaşabilmeleri için önemli bir fırsat sunmaktadır. Özellikle, bu fırsatın ortaya çıkması ile birlikte, Türkiye-AB ticaret hacminin artmasının beklenmesinin yanı sıra, Türkiye'nin bu pazara yakınlığı, ulaşım kolaylığı ve göreceli olarak ucuz iş gücü maliyetleri nedeniyle başta AB üye ülkelerinde yerleşik yabancı sermayeli şirketler olmak üzere, AB pazarına ulaşmak isteyen yabancı sermayeli şirketler için de önemli ve cazip bir merkez olacağı ön görüleri ortaya konulmaktadır. Bu çalışmada, Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı sermayeli şirketlerin, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne dahil olma sürecinin, organizasyonları ve Türkiye ekonomisi üzerindeki etkilerine yönelik beklentileri keşfedici bir araştırma ile incelenmektedir.

2. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TİCARET HACMİ

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne dahil olma sürecinin, ülkemizde faaliyet gösteren ulusal ve yabancı sermayeli şirketlerin ihracat hacmini artırması beklenmektedir. Avrupa Birliği'nin, 2002 verilerine göre, birlik dışı ülkeler ile toplam ürün ihracatı

903 milyar Euro, ithalatı 942 milyar Euro'dur. İhracat ve ithalatta en büyük pay, elektrik ve optik ürünleri sektörünün olup, payları sırasıyla %18 ve %28'dir. Türkiye'nin güçlü olabileceği tekstil sektörünün AB ithalatındaki payı %9, yiyecek, içecek, tütün sektörünün %5, deri sektörünün %24'dir. AB bu değerlerle, dünyada ihracatta birinci, ithalatta ikinci sıradadır (http://www.epp.eurostat.cec.eu.int/cache/ITY_OFFPUB/KS-BW-04-001-5/EN/KS-BW-04-001-5-EN.PDF). Öte taraftan, otomotiv sektöründeki ithalat ve ihracat da gelecekte çok önemli bir paya sahip olabilecektir. Avrupa Birliği'nin 15 ülkesinin, 2003 verilerine göre toplam hizmet ihracatı 823 milyar dolar, toplam hizmet ithalatı ise 794 milyar dolardır (<http://www.unctad.org>). Türkiye'nin 2003 verilerine göre, toplam mal ihracatı yaklaşık 47 milyar dolar olup, dünya mal ihracatındaki payı %0,6; ithalatı, yaklaşık 69 milyar dolar olup, dünya mal ithalatındaki payı %0,9'dur. Aynı yılın verilerine göre, ülkemizin hizmet ihracatı yaklaşık 19 milyar dolar olup, dünya hizmet ihracatındaki payı %1,1; hizmet ithalatı yaklaşık 8 milyar dolar olup, dünya hizmet ithalatındaki payı yaklaşık %0,4'tür (<http://www.unctad.org>). Turizm veri alınacak olursa, ülkemizin ciddi bir hizmet ihracatından söz edemeyiz. Türkiye 2004 yılında 62 milyar 774 milyon dolarlık ihracat, 97 milyar 161 milyon dolarlık da ithalat yaptı. Dış ticaret açığı, 34.4 milyar dolardır. İhracatın ithalatı karşılama oranı %64.6'dır (<http://www.die.gov.tr>). Türkiye'nin AB'nin 25 ülkesine 2004 yılı ihracatı 34.3 milyar dolar, ithalatı 45.4 milyar dolardır (<http://www.dtm.gov.tr/ead/ekolar1/eko04.xls>,<http://www.dtm.gov.tr/ead/ekolar1/eko05.xls>). Türkiye'nin ihracatında otomotiv, tekstil, demir-çelik, elektrikli ve diğer makine ve cihazlar, gıda, plastik sektörleri ön sıradadır (<http://www.dtm.gov.tr/ead/ekolar1/eko10.xls>). İthalatında ise, petrol ürünleri, makine ve cihazlar, otomotiv, demir-çelik, plastik, kimyasallar, optik ürünleri, kağıt ürünleri, hava taşıtları ön sıralardadır (<http://www.dtm.gov.tr/ead/ekolar1/eko11.xls>).

3. AVRUPA BİRLİĞİ'NE DAHİL OLMA SÜRECİ VE TÜRKİYE'DE YABANCI SERMAYENİN ÖNEMİ

3.1. Türkiye Açısından Yabancı Sermayenin Önemi ve Türkiye'nin Uluslararası Piyasalarda Yabancı Sermayeden Aldığı Pay

Ülkemiz dış borçlarını karşılamak ve yeni yatırımlar yapmak amacıyla yabancı sermaye ihtiyacı duymaktadır. Geçmişten bugüne, bunu teşvik etmek amacıyla Merkez Bankası kanalıyla çeşitli para politikaları uygulamıştır. Ancak, bunların ötesinde ülkemiz için arzu edilen, ülkemize yapılan doğrudan yabancı yatırımların artırılmasıdır. Türkiye, 1994, 1998 ve 2001 yıllarında yaşadığı ekonomik krizlerle, ciddi ekonomik darboğazlar içerisine girmiş olmasına rağmen, 2002 yılından itibaren ekonomik açıdan hızlı bir büyüme sürecini yaşamaya başlamıştır. Bu

dönemde büyümenin temel dinamikleri, yeni yatırımlardan ziyade, mevcut kapasitenin ve verimliliğin artırılması olmuştur. Türkiye'nin sanayileşme sürecini, 1980'li yıllarda hızlı şekilde geçmesi, sürekli enflasyonist ortamda ekonomik yaşamın sürdürülmesi, ekonomik ve siyasi istikrarın uzun süre sağlanamaması gibi sebeplere, belirtilen kriz ortamları da eklendiğinde; yeni yatırımların gerçekleştirilmesi için gereken sermaye birikiminin, ülkenin mevcut potansiyelinin oldukça altında kaldığı sonucuna ulaşılmaktadır. Bu perspektiften baktığımızda, Türkiye'de yeni yatırımların finansmanı için yabancı sermayeli firmaların ülkemize ilgi duymaları büyük önem kazanmaktadır. Ancak bu noktada, yatırım ortamı koşulları, ülkedeki ekonomik ve siyasi istikrarsızlık, uluslararası büyüklüğü 1 trilyon doları aşan yabanc sermayeden Türkiye'nin aldığı payın oldukça düşük olmasına neden olmuştur. Tablo 1'de görüleceği üzere, Türkiye 2000 yılında yabancı sermayenin ilgi gösterdiği bir ülke olmuş, ancak 2001 yılında yaşanan ekonomik krizin ardından, 2002 yılında yabancı sermaye girişinde ciddi bir düşüş olmuştur.

Tablo 1. Yıllar Bazında Türkiye'ye Yabancı Sermaye İzin Başvuruları ve Yatırım Tutarı

YILLAR	İZİN VERİLEN YABANCI SERMAYE (MİLYON \$)	YABANCI SERMAYELİ FIRMA SAYISI (**)	FİİLİ GİRİŞ (MİLYON \$) (***)	YEARS
1990	1.861	1.856	684	1990
1991	1.967	2.123	907	1991
1992	1.820	2.330	911	1992
1993	2.063	2.554	746	1993
1994	1.478	2.830	636	1994
1995	2.938	3.161	934	1995
1996	3.836	3.582	914	1996
1997	1.678	4.068	852	1997
1998	1.646	4.533	953	1998
1999	1.700	4.950	813	1999
2000	3.477	5.328	1.707	2000
2001	2.725	5.841	3.288	2001
2002	2.243	6.280	1.042	2002
TOPLAM	35.203	---	16.372	TOTAL

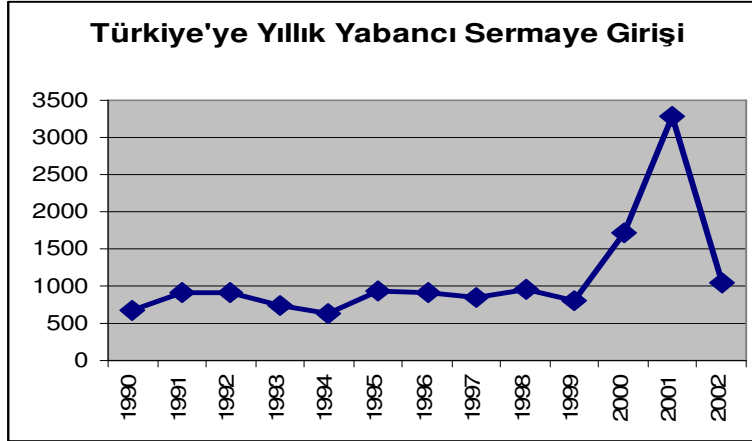
Kaynak: www.hazine.gov.tr

Bu çerçeveden değerlendirildiğinde, gelişmekte olan ülkelerden Çin ve Hindistan'ın yılda 60 milyar doların üzerinde, İrlanda'nın yıllık 24 milyar dolar ve Çek Cumhuriyeti'nin yıllık 7 milyar dolar tutarında doğrudan yabancı yatırımları çekmeleri, ülkemizin bu konuda oldukça geride olduğunu göstermektedir. (<http://www.worldbank.org/countrydata/countrydata.html>)

3.2. Avrupa Birliği'ne Dahil Olma Sürecinin Türkiye'ye Yabancı Sermaye Gelişü Üzerindeki Etkileri

Türkiye, 17 Aralık 2004 tarihinde Brüksel'de gerçekleştirilen Avrupa Konseyi toplantısı ile birlikte 50 yılı aşkın süredir üye olmak için girişimlerde bulunduğu Avrupa Birliği üyeliği hedefine en yakın olduğu dönemine girmiştir. Bu zirve, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üye olması için gerekli olan müzakere sürecinin 3 Ekim 2005 tarihinde başlayacak olmasının ilan edilmesi sebebiyle, Türkiye açısından büyük önem taşımaktadır. Avrupa Birliği üyeliği, ülkemizin ekonomik ve sosyal gelişimini hızlandırması beklentileri doğurduğu için büyük önem taşımaktadır. Bu çerçevede, ülkemizin ekonomik istikrarının ve gelişmesinin sağlanması için yeni yatırımların yapılması amacıyla gerekli kaynakların artması hayati önem teşkil etmektedir. Öte taraftan, 1970'li ve 1980'li yıllarda Avrupa Birliği'ne dahil olan İrlanda, Portekiz, İspanya ve 2004 yılında Birliđe dahil olan Çek Cumhuriyeti, Polonya örnekleri dikkate alındığında, Avrupa Birliği'ne dahil olma sürecinde olan ülkelere giren yabancı sermayenin önemli ölçüde arttığı görülmektedir. 3 Ekim 2005 tarihinde müzakerelere başlayacağı deklare edilen ülkemize girecek yabancı sermayenin de artacağı yönünde bir beklenti oluşmuştur. Türkiye'nin 1990 yılından itibaren yıllık yabancı sermaye girişı rakamlarına baktığımızda, Avrupa Birliği ile ilgili gelişmelerin sıcaklaştığı dönemlerde Türkiye'de yabancı sermayede hareketlenme olduğunu, ancak 2003 yılında yatırım ortamının iyileştirilmesine dönük çalışmalar öncesinde bu kıpırdamanın sınırlı kaldığı Tablo 1'de görülmektedir. 1996 yılında Gümrük Birliği antlaşmasının imzalanması ile birlikte, yatırım başvurusu yapan şirketlerin izin istediği miktarın %30,6 oranında arttığı, ancak fiili yabancı sermaye girişinin bu artışla paralellik arz etmediği Tablo 1'de görülmektedir. Öte taraftan, Türkiye'nin Avrupa Birliği aday üye statüsü kazandığı 1999 yılı Aralık ayının ardından, 2000 yılında ülkemize sermaye girişinin 1999 yılına göre %100'ün üzerinde arttığı; 2001 yılında da bu artışın %100'ün üzerine ulaştığı görülmektedir. Ancak, ülkemizde 2001 yılında yaşanan ekonomik krizle birlikte, 2003 yılında Türkiye'ye yapılan yabancı sermayeli yatırımların yarı yarıya azaldığı Tablo 2'de görülmektedir.

Tablo 2. Türkiye'ye Yıllık Yabancı Sermaye Girişi

Kaynak: www.hazine.gov.tr

Türk ekonomisi 2001 yılının ardından toparlanma belirtileri göstermiş, ülkemize giren yabancı sermaye, devletin sağladığı teşvikler, Avrupa Birliği üyeliği ile ilgili attığı hukuki ve ekonomik adımlar sayesinde yeniden artmaya başlamıştır. Türkiye, yabancı sermayeli şirketlerin yatırım yapmasını teşvik etmek amacıyla kanunlar çıkarmakta, bürokratik işlemleri azaltmakta, şirket kurma, arazi satın alma ve inşaat izni alma sürelerini kısaltmaktadır. Ayrıca, Türkiye, yatırım yapacak yabancı şirketlere teşvik amacıyla, makine-teçhizat ithalatında gümrük ve katma değer vergileri muafiyeti, yurt içi satın alımlarında vergi muafiyeti; nakliye, tesis satın alma ve kurma aşamalarında vergi muafiyeti olanakları sunmaktadır. Ülkemize yapacağı yatırımdan, ihracat gerçekleştireceğini taahhüt eden şirketler; şirket kurma, kredi temin, arazi satın alma aşamalarında ve aynı yıl gelirleri üzerinden ödemeleri gereken vergilerden muaf tutulmaktadır. Türkiye'nin AB'ne entegrasyon sürecinin, ülkemizin ticaret hacmini artırması beklenmesinin yanısıra, ülkemize yapılacak doğrudan yabancı yatırımları artırma ihtimali de ümit vericidir.

4. AVRUPA BİRLİĞİ TAM ÜYELİK SÜRECİNİN ÖNCE DEN ÜYE OLAN ÜLKELERE YABANCI SERMAYE GİRİŞLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Çalışmamızın bu bölümünde, Avrupa Birliği'ne üye olan İrlanda ve Çek Cumhuriyeti'nin bu süreç sonunda elde ettikleri yararlar incelenmektedir. Avrupa Birliği'ne dahil olmaları sonucunda bu ülkelerin ticaretleri gelişmiş, ihracatları ve büyümeleri artmıştır. Ayrıca, bu ülkelere yapılan yabancı doğrudan yatırımlar artış

göstererek ülkelerin kalkınmasına katkıda bulunmuştur. Bu iki ülke, Avrupa Birliği'ne üye olma süreciyle birlikte, ekonomik açıdan gelişen ülkelere çok iyi iki model teşkil ettikleri için araştırmamızda incelenmektedirler. Ülkemizin de Avrupa Birliği'ne üye olma süreciyle birlikte, İrlanda ve Çek Cumhuriyeti'nin izledikleri yolu izleyebileceği, benzer yararlar elde edebileceği, ülkemize yapılacak doğrudan yatırımların artacağı düşünülebilir.

Uluslararası ticarete dahil olmak ve işgücü temin etmek ülkelerin ekonomik açıdan değişiminin, modernleşmesinin ve uzun dönemde büyümesinin önemli önkoşullarıdır. Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin Avrupa Birliği'ne üye olmaları sonucunda, ticari odaklanmalarındaki değişim ve bu ülkelere doğrudan yabancı yatırımların yapılması, ülkelerin modernleşmelerinin ve ekonomik açıdan değişimlerinin göstergesidir. Makine ve otomotiv gibi bazı endüstrilerin, doğrudan yabancı yatırımlar ile gelişmesi, bu ülkelerin Avrupa Birliği'ndeki rekabet güçlerini artırmalarını kolaylaştırmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımlar, bir ülkedeki yatırımları ve istihdamı artırarak, ülkenin gelişmesine katkıda bulunurlar. Ülkeye döviz girişini sağlayarak, dış borçların ödenmesine ve ülke bütçesinin dengelenmesine yardımcı olurlar. Ülkedeki işgücünün yönetim ve teknik becerilerinin gelişmesine katkıda bulunurlar. Doğrudan yabancı yatırımlar, ülkelerdeki ihracatı, ulusal ve yabancı sermayeli şirketler arasında kurulan ortak yatırımları artırmaktadır. Ulusal şirketler, yabancı sermayeli şirketlerle ortak yatırımlar kurarak, Ar-Ge, üretim ve pazarlama gibi alanlarda yeni beceriler kazanırlar (Lauter ve Rehman, 1999: 35-53).

4.1. İrlanda Modeli

İrlanda ekonomisinin Avrupa Birliği'ne üye olma sürecinde ve sonrasında ulaştığı büyüme performansı birçok çalışmaya konu olmuştur (Barry, 1996: 345-365). Ülke, 1922'de özgürlüğüne kavuşmasına rağmen, uzun yıllar dışa kapalı, korumacılığa dayalı ve tarım ağırlıklı bir ekonomik yapıya sahipti. İrlanda, 1961'de Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) üyelik başvurusunda bulunmasıyla eşzamanlı olarak ekonomisini dışa açmaya başlamıştır. Ülke, 1960'lı yıllarda yaşam standardını yüzde 40 oranında artırmayı ve nüfus erozyonunu durdurmaya başarmıştır. İrlanda'nın 1972'de, AET'ye üye olması, bir taraftan yabancı yatırımcıları cesaretlendirmiş, diğer taraftan ülkeye önemli miktarda fonların girmesini sağlamıştır. İrlanda, AET'den ve Avrupa Birliği'nden temin ettiği yapısal fonları, halkın yaşam standardını geliştirmek amacıyla, eğitim sisteminin iyileştirilmesine ve ülkenin alt yapı düzenlemelerine yatırmıştır. Bu durum, ülkedeki iş gücünün niteliklerinin artmasını, ülkedeki nakliye hizmetlerinin gelişmesini ve ülkenin yabancı yatırımcılar tarafından tercih edilmesini sağlamıştır (Fitz Gerald, 1998: 677-695). 1973'ten 2000'e kadar toplam 23 milyar sterlini bulan bu fonlar, ekonominin gelişmesini ve

yatırımcı nezdindeki cazibesini artırmıştır (Barry, 2003: 901-915). İrlanda'nın, 1974'te AET'nin ortalama gelir seviyesinin üçte ikisinden düşük olan yaşam standardı, bugün AB ortalamasının yaklaşık yüzde 120'si seviyesindedir. İrlanda, 30 yıla yakın bir süre topluluktan destek almasına rağmen, ülkenin 2006'dan sonra AB bütçesine, aldığından daha fazla katkıda bulunmaya başlaması beklenmektedir (Barry, 2003: 901-915).

Ülkenin Gayrı Safi Yurt İçi Hasıla'sının 1992-1998 yılları arasındaki %7.4 düzeyindeki büyüme oranı, ABD'nin ve Avrupa Birliği ülkelerinin ortalamasının, sırasıyla %1.9 ve %3.1 düzeyinde olan Gayrı Safi Yurt İçi Hasıla'larının çok üzerindedir (Gorg ve Ruane, 2000: 405-422). Ülkenin Gayrı Safi Yurt İçi Hasıla'sının büyümesinin sebepleri, Avrupa Birliği'nin ülkeye Tek Avrupa Pazarı oluşturmak için kaynak aktarımları, ülkedeki mali dengelerin iyileşmesi ve yatırımcıların güveninin artması olarak sayılabilir (Leddin ve Walsh, 1997: 2-18). Bu büyümenin en önemli sebebi ise, ülkenin Avrupa Birliği'ne dahil olmasıyla, yabancı sermayeli şirketlerin üretim ve hizmet sektörlerine yaptıkları yatırımların artması olarak belirtilebilir (Gorg ve Ruane, 2000: 405-422). İrlanda'da, Avrupa Birliği'ne üye olmadan önce enflasyon ve işsizlik oranları çok yüksekti. Ülkenin Avrupa Birliği'ne üye olmasıyla birlikte, büyüme oranı artmış, ekonomik sorunları, enflasyon ve işsizlik düzeyi azalmıştır (Merriden, 1998: 26-29). Ülkede, işsizlik ve enflasyon oranlarının azalması, üretimin, dış ticaretin ve gelirlerin artması bir başarı tablosu çizmiştir (Barry, 2003: 901-915). İrlanda, yabancı sermayenin ülkeye gelmesi için AET üyeliğini önemli bir faktör olarak görürken, bu süreci destekleyen diğer çalışmalarla, bu konuda önemli yol almıştır. İrlanda'nın yabancı yatırımcı çekmek için attığı adımlar, korumacılığın kaldırılarak serbest ticaret rejiminin benimsenmesi, doğrudan yabancı yatırımların ülkeye çekilmesine yönelik pazarlama faaliyetleri, devlet teşvikleri olarak sayılabilir (Barry, 2003: 901-915). Ülkenin, Avrupa Birliği'ne üye diğer ülkeler arasından, doğrudan yabancı yatırımlar için tercih edilme nedenleri, beceri düzeyi yüksek ama nispeten ucuz işgücü, gelişmiş alt yapı özellikleri, devletin yabancı yatırımcıya sunduğu mali ve finansal teşvikler olarak belirtilebilir (Barry ve Bradley, 1997; 1798-1811).

Ülkedeki yabancı sermayeli şirketler, toplam ihracatın yaklaşık yarısını gerçekleştirmektedirler. İrlanda'ya yapılan doğrudan yabancı yatırımlar, yüksek değer sağlayan yatırımlardır (Merriden, 1998: 26-29). İrlanda'da yabancı sermayeli şirketler, toplam çalışanların yaklaşık yarısını istihdam etmekte ve toplam üretiminin yaklaşık %80'ini gerçekleştirmektedirler. Yabancı sermayeli şirketler, Avrupa'da Almanya gibi büyük pazarların çevresindeki ülkeleri yapacakları yatırımlar için tercih etmektedirler. İrlanda'da özellikle elektronik ve ilaç sektöründe faaliyet gösteren yabancı yatırımcılar tarafından büyük pazarlara yakınlığı nedeniyle tercih edilmektedir (Gorg ve Ruane, 2000: 405-422). AB pazarına yönelik yabancı

sermayeli şirketler için cazip bir merkez haline gelen İrlanda'nın, aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere, yabancı sermaye miktarı sürekli artış göstermiş ve 2002 yılında ülkeye yapılan doğrudan yabancı yatırımlar 20 milyar dolara ulaşmıştır.

Tablo 3. İrlanda'nın Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY) Durumu

	1991-1996 (Yıllık ortalama) (\$ milyon)	1997 (\$ milyon)	1998 (\$ milyon)	1999 (\$ milyon)	2000 (\$ milyon)	2001 (\$ milyon)	2002 (\$ milyon)
DYY Girişi	1.469	2.712	8.579	18.500	26.447	15.681	19.033
DYY İhracı	436	1.016	3.906	6.109	4.629	5.864	2.706
Net	1.033	1.696	4.673	12.391	21.818	9.817	16.327

Kaynak: Unctad, World Investment Report 2003

İrlanda, Avrupa Birliği'ne üye olması nedeniyle, ABD'den de doğrudan yabancı yatırımları yoğun olarak çekmektedir. ABD'nin elektronik sektöründe yaptığı doğrudan yabancı yatırımların %40'ı bu ülkeye gerçekleşmiştir. Microsoft, IBM, Dell, Intel, Motorola gibi kuruluşlar ülkede, Silikon Vadisi benzeri bir yapılanma gerçekleştirmiş, birçok fabrika açmış ve yüksek miktarda yabancı sermaye girişi gerçekleştirmişlerdir. Ülkedeki işgücünün eğitim ve beceri düzeyinin artmasını da sağlamışlardır (Merriden, 1998: 26-29). İrlanda, gıda, ağaç ürünleri, kimya ve metal sektörlerinde de, Amerikan şirketlerinin yoğun yatırımlarını çekmektedir. Ülke doğrudan yabancı yatırımları, teşvikler sağlayarak ve pazarlama yaparak çekmektedir (Gorg ve Ruane, 2000: 405-422).

Tablo 4. Avrupa Birliği ve İrlanda'nın Gayri Safi Yurt İçi Hasıla ve İstihdam Artış Oranlarının Karşılaştırılması

	1992-1994 (%)	1995-1998 (%)
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla	4.5	9.4
İrlanda	1.1	2.4
Avrupa Birliği Ortalaması		
İstihdam		
İrlanda	1.8	4.5
Avrupa Birliği Ortalaması	-1.2	0.6

Kaynak: Gorg ve Ruane, 2000; 405-422

4.2. Çek Cumhuriyeti Modeli

Yaptığımız araştırma kapsamında, incelediğimiz diğer ülke Çek Cumhuriyeti'dir. Çek Cumhuriyeti'nin ihracatı 1994'de, Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'sının yaklaşık %60'ı düzeyindeydi. Ülkeye yapılan doğrudan yabancı yatırımların tutarı, Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'nın %2'si düzeyindeydi (Lauter ve Rehman, 1999: 35-53). Çek Cumhuriyeti'nde, Avrupa Birliği'ne giriş süreciyle birlikte, ticari alanda reform politikaları uygulanmış, ekonomik belirsizlikler ile ticaretin ve doğrudan yatırımların önündeki engeller ortadan kalkmıştır. Ülke, uluslararası sermaye pazarlarına tahviller sunmaya başlamıştır. Avrupa Birliği'ne giriş süreci ile birlikte ülkeye yapılan yabancı yatırımların artması, Çek Cumhuriyeti'ne giren yabancı sermayenin hızlı biçimde büyük meblağlara ulaşmasını sağlamıştır. Ülkeye çok miktarda portföy yatırımı yapılmaya başlanmış ve sıcak para girişi gerçekleşmiştir (Wiener, 1996: 17-20). Çek Cumhuriyeti, Avrupa Birliği'ne üye olmaktan en çok faydalanan ülke konumundadır. Ülkenin batı ve doğu Avrupa'daki finans merkezleri arasında olması, küresel şirketlerin teknoloji ve alt yapı geliştirme projeleri için bu ülkeyi seçmelerine neden olmaktadır. Makine endüstrisindeki yabancı sermayeli şirketlerin ülkeye yaptığı yatırımlar dikkat çekmektedir. Çek Cumhuriyeti ayrıca, batı Avrupa'ya Hindistan ve Güney Doğu Asya'dan daha yakın olması nedeniyle dış kaynaklardan tedarik projeleri geliştiren ülkeler için birinci tercih konumundadır. Avrupa Birliği'ne üye olduktan sonra ülkeye yapılan doğrudan yabancı yatırımlar, ülkenin Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'sının %10'una ulaşmıştır ve bu oranın gelecekte artması beklenmektedir (MM, 2003: 32-33). İrlanda ile benzer özellikler gösteren ülke, ihracat ağırlıklı yabancı doğrudan yatırımların merkezi haline gelmiştir (Barry vd, 2003: 554). Ülke, doğrudan yabancı yatırımlar için sunduğu kapsamlı teşvikler, iş gücü maliyetlerinin düşüklüğü, Almanya'ya yakınlığı nedeniyle başta otomotiv sektöründe faaliyet gösteren şirketler olmak üzere yabancı sermayeli şirketler için önemli ve cazip bir merkez haline dönüşmüştür. Çek Cumhuriyeti, AB'ye dahil ülkeler içinde 1996'dan beri yabancı doğrudan yatırımları en çok çeken ülke konumundadır (Carey, 2002: 1-2). Peugeot-Citroen, Toyota, Honda ve Hyundai şirketleri ülkede fabrikalar kurmaktadır. DHL şirketi de, ülkede 600 milyon USD tutarında yeni bir teknoloji merkezi kurmuştur. Küresel danışmanlık şirketi Accenture, Avrupa'daki dış kaynaklardan tedarik projelerini ülkede gerçekleştirmektedir (MM, 2003: 32-33). Çek Cumhuriyeti'nin 2004 yılında, büyümesi, ihracatı ve yatırımları artmaya devam etmiş, enflasyon kontrol altına alınmış, ülkenin bütçe açığının ve kamu borçlarının, yabancı doğrudan yatırımların katkıları nedeniyle önemi azalmıştır (Editor, 2004: 4). Çek Cumhuriyeti'nde, doğrudan yabancı yatırımlar beyaz eşya ve diğer sektörlerde de hızlanmıştır. Ülke Tablo 5 ve Tablo 6'da görüleceği üzere, yıllık yaklaşık \$5 milyar dolar yabancı sermaye çekmektedir. Bu rakam 2004 yılında artmış ve Fransa'dan 13 milyar dolar yabancı sermaye Çek Cumhuriyeti'ne yönelmiştir.

Tablo 5. Çek Cumhuriyeti'nin 1990-2000 Yılları Arasında Doğrudan Yabancı Yatırım Durumu

	1990-1995 (milyon USD)	1996-2000 Beklentisi (milyon USD)
Doğrudan Yabancı Yatırım Girişi	5666	15466

Kaynak: Wieners, 1996: 17-20

Tablo 6. Çek Cumhuriyeti'nin 1997-2001 Yılları Arasında Doğrudan Yabancı Yatırım Durumu

Değişken	Giriş (milyon USD)	Çıkış (milyon USD)
DYY 1997-2000 (Yıllık ortalama)	4986	89
DYY 1997-2000 (Yıllık ortalama artış oranı)	26.2	0.5
DYY Stokları, 2001	26764	832
DYY Stoklarının GSYİH'a Oranı, 2000	42.6	38.5

Kaynak: Unctad, Foreign Investment Database

5. ARAŞTIRMA

5.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı, Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı sermayeli şirketlerin, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne dâhil olma sürecinin, organizasyonları ve Türkiye ekonomisi üzerindeki etkilerine yönelik beklentilerini tespit etmektir. Ülkemizin, Avrupa Birliği'ne entegrasyonun, toplam ticaret hacmini ve ihracat tutarını artırması beklenebilir. Bunun yanısıra, ülkemize yapılacak doğrudan yabancı yatırımların artması da beklenebilir. Bu beklentiler ışığında araştırmamız, bu görüşlerin yabancı sermayeli şirketlerin yöneticileri tarafından paylaşılma düzeyinin de göstergesidir. Araştırma, tespitlerimiz yönünde bu dönemde ilgili alanda yapılan ilk araştırma olduğu için, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne dahil olma süreci üzerindeki ilk tepkileri mevcut yatırımlarını yapmış şirketler açısından tespit etme ve bundan sonra gerçekleştirilecek araştırmalara referans oluşturmayı hedeflediği için önemlidir.

5.2. Araştırmanın Kapsamı ve Örnek Seçim Yöntemi

Araştırmanın ana kütesini, Yabancı Sermaye Derneği'ne (YASED) üye 260 şirket oluşturmaktadır. Araştırma, bu yönde 42 şirket üzerinde gerçekleştirilmiştir. Buna bağlı olarak, araştırmada veri toplama oranı %16'dır. Araştırmaya dahil olan şirketlerin ülkemizin Avrupa Birliği'ne dahil olma sürecinin şirketleri ve Türkiye

ekonomisi üzerindeki etkilerine yönelik beklentilerini belirlemek amacıyla, Ek-1’de sunulan anket formu geliştirilmiştir. Araştırmanın anket formları, belirlenen şirketlerin genel müdürleriyle yüzyüze görüşülerek doldurulmuştur.

5.3. Araştırma Modeli

Araştırmada, keşfedici bir araştırma modeli seçilmiştir. Araştırmanın anket formu, üç bölümden oluşmaktadır. Anket formunun birinci bölümünde, Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne dahil olma sürecinin araştırmaya katılan şirketler üzerindeki etkileri cevap alternatifli sorularla belirlenmeye çalışılmıştır. Anket formunun ikinci bölümünde, araştırmaya katılan şirketlerin, Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne dahil olma sürecinin Türkiye ekonomisi üzerindeki etkilerine yönelik beklentileri belirlenmeye çalışılmıştır. Anket formunun üçüncü bölümünde ise, anketi cevaplandıran kişiler ve şirketler açık uçlu sorularla belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmaya dahil edilen şirketlerin, beklentileriyle ilgili olarak elde edilen verilere, frekans dağılım analizi uygulanmıştır.

5.4. Araştırmanın Kısıtları ve Süresi

Araştırma, YASED’e üye olan 42 şirket üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın hazırlık, örnek seçimi, anket gönderme, takip, veri analiz ve raporlama süreci 2 ayda tamamlanmıştır.

5.5. Araştırma Sonuçları

Araştırmada, anket formlarıyla toplanan verilere, frekans dağılım analizi yapılmıştır. Frekans dağılım analizlerinin sonuçları aşağıda sunulmaktadır:

Tablo.7 Şirketin yabancı sermaye oranı

	Adet	Yüzde
%100	21	50
%51 - % 99	10	24
%50	7	17
%49’dan az	4	9
Toplam	42	100

Araştırmaya katılan 42 şirketin, %50’si %100, %24’ü ise %51-%99 oranında yabancı sermayeye sahip olduğunu belirtmiştir.

Tablo 8. Şirketin genel merkezinin bulunduğu yer

	Adet	Yüzde
ABD	9	22
Avrupa Birliği Üye Ülkeleri	19	45
G. Doğu Asya	1	2
Diğer	13	31
Toplam	42	100

Araştırmaya katılan şirketlerin genel merkezlerinin bulunduğu bölgeler, araştırmada katılımcılara sorulmuştur. Bu yönde, araştırmaya katılan şirketlerin %45'inin genel merkezinin AB üye ülkelerinde, %31'inin genel merkezinin diğer bölgelerde ve % 22'sinin genel merkezinin ABD'de bulunduğu tespit edilmiştir.

Tablo 9. Türkiye'nin AB'ye girişi sürecinin şirketin üzerindeki etkisi

	Adet	Yüzde
Olumlu etkileyeceğini düşünüyorum	40	95
Olumsuz etkileyeceğini düşünüyorum	0	0
Herhangi bir etkide bulunmayacaktır	2	5
Toplam	42	100

Araştırmaya katılan şirketlerin % 95'i Türkiye'nin AB'ye giriş sürecinin kuruluşlarını olumlu etkileyeceğini, %5'i olumsuz etkileyeceğini belirtmiştir. Araştırmanın çarpıcı sonucu ise, yabancı sermayeli firmaların hiç birinin AB sürecinden olumsuz etkileneceklerini belirtmemiş olmalarıdır.

Tablo 10. Türkiye'nin AB'ye giriş sürecinde şirketin etkileneceği alanlar

	Adet
Karlılık	20
Ciro	23
Pazar payı	11
Maliyetler	18
Yeni pazarlara giriş	13
Örgütsel yapı	11
Sermaye yapısı	5
İhracat olanakları	9
İthalat olanakları	7
Teknoloji ve kalite sistemleri	9
Rekabet üstünlüğü	13
Toplam	139

Araştırmaya katılan şirketler, Türkiye'nin AB'ye giriş sürecinde tabloda belirtilen alanlarda etkileneceklerini belirtmişlerdir. Bu yönde, 23 şirket cirolarının, 20 şirket

karlılıklarının artacağını ve 18 şirket maliyetlerinin azalacağını belirtmişlerdir. Diğer şirketler, yeni pazarlara girişlerinin, ihracat ve ithalat olanaklarının, rekabet üstünlüklerinin, teknoloji ve kalite sistemleri üstünlüklerinin artacağını belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan şirketler, örgütsel yapılarının ve sermaye yapılarının çeşitleneceğini de belirtmişlerdir.

Tablo 11. Türkiye'nin AB'ye giriş süreciyle birlikte şirketin mevcut faaliyet alanı dışında yeni faaliyet alanlarına yatırım yapma beklentileri

	Adet	Yüzde
Yeni faaliyet alanlarına yatırım yapmayı düşünüyoruz	14	34
Faaliyet alanlarımızda bir değişiklik/ekleme yapmayı düşünmüyoruz	27	66
Toplam	41	100

Araştırma sonuçlarına göre, şirketlerin %34'ü yeni faaliyet alanlarına yatırım yapmayı düşünürken, %66'sı mevcut faaliyet alanlarında değişiklik/ekleme yapmayı düşünmemektedir

Tablo 12. Türkiye'nin AB'den müzakere tarihi almasının, şirketin yatırım kararları üzerindeki etkisi

	Adet	Yüzde
Yatırım kararlarımızı etkiledi	16	38
Yatırım kararlarımızı etkilemedi	26	62
Toplam	42	100

Araştırma sonuçlarına göre, Türkiye'nin AB'den müzakere tarihi alması, şirketlerin %38'inin yatırım kararlarını etkilemiş, %62'sinin yatırım kararlarını etkilememiştir.

Tablo 13. Türkiye'nin müzakere tarihi alması, şirketin yatırım kararlarını etkilediyse, yapılacak yatırımın türü

	Adet	Yüzde
Sermaye artışı	3	10
Sermaye yapısının değişmesi	3	10
Yeni üretim ve hizmet tesislerinin kurulması	12	40
İnsan kaynakları	6	20
Portföy yatırımı	2	7
Ar – Ge, teknoloji ve kalite sistemleri yatırımı	4	13
Toplam	30	100

Araştırma sonuçlarına göre, Tablo 6'da yeni yatırım yapma kararı alan firmalardan %40'ı yeni üretim ve hizmet tesisleri kuracaklarını, %20'si insan kaynakları yatırımı yapacaklarını ve %13'ü Ar-Ge yatırımı yapacaklarını belirtmişlerdir.

Tablo 14. AB müzakere süreciyle birlikte, Türkiye'nin makroekonomik gidişatı ile ilgili düşünceler

	Adet	Yüzde
Türkiye'de istikrar artarak sürecek	36	85
Türkiye'nin makroekonomik gidişatında bir değişiklik olmayacak	2	5
Başka uluslararası gelişmeler nedeniyle istikrar bozulabilir	4	10
Toplam	42	100

Araştırma sonuçlarına göre, şirketlerin % 85'i Türkiye'de istikrarın artarak süreceğini, %10'u başka uluslararası gelişmeler nedeniyle istikrarın bozulabileceğini beklediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 15. Türkiye'nin, AB müzakere süreciyle birlikte, yatırım açısından durumu

	Adet	Yüzde
Türkiye yatırım açısından daha cazip bir konuma geldi	34	81
Türkiye'nin yatırım ortamında değişiklik olmadı	8	19
Toplam	42	100

Araştırma sonuçlarına göre, şirketlerin %81'i Türkiye'nin yatırım açısından daha cazip bir konuma geldiğini, %19'u ise Türkiye'nin yatırım ortamında değişiklik olmadığını belirtmiştir.

Tablo 16. Türkiye'nin AB ile tam üyelik müzakereleri için tarih almasının, yasal düzenlemeler yönünden Türkiye'deki yatırım koşulları üzerindeki etkisi

	Adet	Yüzde
Türkiye'de yatırım yapmak kolaylaşacak	38	90
Türkiye'deki yatırım koşullarında değişiklik olacağını sanmıyorum	4	10
Toplam	42	100

Araştırma sonuçlarına göre, şirketlerin %90'ı Türkiye'de yatırım yapmanın kolaylaşacağını, % 10'u ise Türkiye'de yatırım koşullarında değişiklik olacağını sanmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 17. Türkiye'nin, AB müzakere sürecinin dış ticaret hacmi üzerindeki etkisi

	Adet	Yüzde
Türkiye'nin dış ticaret hacminin, artacağını düşünüyorum	33	79
Türkiye'nin dış ticaret hacminin, normal seyrini sürdüreceğini tahmin ediyorum	9	21
Türkiye'nin dış ticaret hacminin, başka değişkenlerin etkisi ile düşebileceğini tahmin ediyorum	0	0
Toplam	42	100

Araştırma sonuçlarına göre, şirketlerin %79'u Türkiye'nin dış ticaret hacminin artacağını, %21'i ise Türkiye'nin dış ticaret hacminin, normal seyrini sürdüreceğini tahmin ettiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 18. Türkiye'de, AB müzakere sürecini dikkate alındığında, önem kazanacağı düşünülen üç sektör

	Adet
Turizm	14
Finans ve bankacılık	12
Tarım	11
Otomotiv	11
Tekstil	7
İmalat	6
Hizmet	6
Toplam	67

Araştırma sonuçlarına göre, 14 şirket turizm, 12 şirket finans ve bankacılık, 11 şirket tarım ve 11 şirket otomotiv sektörlerinin önem kazanacağını düşündüklerini belirtmişlerdir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmamız, Türkiye'nin AB müzakere tarihi almasının ardından sık sık gündeme gelen, Türkiye'de doğrudan yabancı yatırımların artışı ile ilgili, daha önce yatırım yapmış yabancı sermayeli şirketlerin bakış açılarını ortaya koymaktadır. Bu yönde araştırma sonuçları aşağıda özetlenmektedir:

- Araştırmaya katılan şirketlerin %74'ünün sermaye yapısında yabancı sermaye oranı %51 ve daha fazladır. Karar mekanizması açısından, yabancı sermayeli şirketlerin genelde egemen bir durumda oldukları gözlenmektedir. Yabancı sermaye payı %50'den az olan şirketler, toplam şirketlerin sadece %9'unu teşkil etmektedir.

- Araştırmaya katılan şirketlerin yaklaşık 2/3'ünün (%67) genel merkezi AB veya ABD'de bulunmaktadır. AB merkezli şirketlerin oranı yarıya yakındır (%45). Diğer, bir deyişle ülkemiz AB'ye dahil olmadan, AB şirketleri ülkemize girmişlerdir.
- Türkiye'nin AB'ne giriş sürecinin bu şirketler tarafından genelde olumlu karşılandığı (%95) ve ülkemizin bu durumdan olumlu etkilenmesi beklenmektedir.
- Bu etkilenmenin şirket ölçeğinde daha ziyade, ciro, karlılık ve maliyetlerde gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu yönde, AB entegrasyon süreciyle birlikte Türkiye'deki yabancı sermayeli şirketlerin AB'ye ihracatlarını artırma beklentisi taşıdıkları söylenebilir.
- Cevaplandırılan şirketlerin yaklaşık 2/3'ü (%66), faaliyet alanlarında değişiklik yapmayı düşünmemektedirler. Diğer bir deyişle, bu şirketlerin bilinçli bir stratejik konumları olduğu söylenebilir.
- AB'den müzakere tarihi alınması, cevaplandırılan şirketlerin yaklaşık 2/3'ünün (%62) yatırım kararlarını etkilememiş görünmektedir. Şirketler araştırmanın ilk bölümünde, ülkemizin AB'ye entegrasyon sürecinin genelde örgütlerini olumlu etkileyeceğini ve Türkiye'nin makroekonomik istikrarını artıracaklarını düşünmelerine rağmen yeni yatırım kararları almakta çekingen davranmaktadırlar. Bu bağlamda, kendileriyle çeliştikleri söylenebilir. Diğer bir deyişle, bu şirketlerin stratejik yatırım kararının AB sürecini takip ederek ancak bu süreçten bağımsız olarak alındığı söylenebilir. Öte taraftan, tablo 14,15, 16 ve 17'de görüleceği üzere, AB sürecinin olumlu beklentilere yol açtığı ancak yatırım kararlarında asıl belirleyici faktörün ülkenin yatırım ortamı ile ilgili gelişmeler olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu yönde, devletin, yabancı sermayenin yatırım yapmasını kolaylaştırıcı rol oynayacak yasal düzenlemeler (teşvik, iş kanunu vb.) yapması; yatırım yapılacak bölgelerin iktisadi ve sosyal koşullarının iyileşmesine ve yabancı sermayeli şirketlere bu bölgelerin tanıtılmasına katkı sağlaması gerekmektedir. Ayrıca, ülkemizin uluslararası mal ve hizmet piyasalarındaki rekabet avantajlarının (lojistik, maliyet vb.) uluslararası kamuoyunda tanıtılması, makroekonomik açıdan yakalanan istikrarlı sürece bağlı olarak yatırım kredibilitésinin ve cazibesinin sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekmektedir. Örneğin: Kamu maliyesindeki disiplininin sürdürülmesi, düşük enflasyon ortamının korunması, reel faiz oranlarının aşağıya çekilmesi yönündeki tedbirlerin devamı makroekonomik istikrarın sürdürülmesi için gerekli temel faktörlerdir. Cevaplandırılan şirketlerin çelişkileri, ülkemizin önümüzdeki dönem açısından olumlu performans sinyali verdiğini ancak yabancı sermayeli şirketlerde, yeni doğrudan yabancı yatırımlar yapmaları için

henüz yeterli güvenin oluşmadığı sonucunu ortaya koymaktadır. Önümüzdeki dönemde, AB entegrasyon sürecinin ülkemizdeki ekonomik istikrarı ve buna bağlı olarak ülkemize yapılacak doğrudan yabancı yatırımları artmasının beklendiği söylenebilir. Bu yönde, ülkemizin AB entegrasyon süreciyle birlikte, yabancı sermayeyi çekmek amacıyla ek düzenlemeler yaparak, siyasi ve ekonomik alanda istirar sağlamanın gerekli olduğu söylenebilir. Yatırım kararlarında, daha ziyade yeni üretim ve hizmet tesislerinin kurulması (%40) tercih edilmektedir.

- AB süreciyle birlikte, Türkiye'nin istikrarının artarak süreceği görüşünün hakim olduğu (%85) gözlenmektedir.
- AB müzakere sürecinin, Türkiye'de yatırım açısından bir cazibe oluşturmasını bekleyenlerin oranı da oldukça yüksek (%81) görülmektedir.
- Öte taraftan, cevaplandırılan şirketlerin %90'ı, Türkiye'ye yatırım koşullarının iyileşmesini beklemektedir. Bu bir bakıma, kendileri açısından yeni rakiplerin pazara girmesi anlamına da gelmektedir. Bu soruya verilen cevap değerlendirildiğinde, yabancı sermayeli şirketlerin yatırım planlarının Türkiye'deki yatırım koşullarının iyileşmesi beklentisiyle ertelendiği ve bu şirketlerde bekle-gör anlayışının hakim olduğu gözlenmektedir. Bu çerçevede, 2003 yılında başlatılan yatırım ortamının iyileştirilmesine yönelik çalışmaların, henüz yeterince rahat ve güvenli bir yatırım ortamı sağlamadığı söylenebilir. Bu noktada vurgulanması gereken bir başka husus Türkiye'nin Avrupa Birliği tam üyelik hedefine doğru yaklaşılmasının şirketleri olumlu yönde etkilediği ancak ülke içerisinde yatırım ortamı ile ilgili durumun yatırım kararları üzerinde daha belirleyici olduğu ortaya çıkmaktadır.
- Cevaplandırılan şirketlerin %79'u Türkiye'nin dış ticaret hacminin artacağını düşünmektedir. Bu soruya verilen cevap değerlendirildiğinde, yabancı sermayeli şirketlerin önümüzdeki dönemde Türkiye-AB ticari ilişkilerinde bir canlanma bekledikleri söylenebilir. Öte taraftan, ülkemiz 1950'li yıllarda ilk sistematik yabancı sermaye girişi ile tanışmasından bugüne, dış ticaret dengesini lehine çevirmeyi henüz başaramamıştır. Üstelik, dış ticaret açığımız her geçen gün artmaktadır.

Sonuç olarak, AB ile entegrasyon sürecinde ülkemizdeki yabancı yatırımcıların değerlendirmeleri yönünde, Türkiye'nin yatırım ortamı iyileşme göstermesine rağmen doğrudan yabancı yatırımları çekme yönünden henüz istenen düzeye ulaşamamıştır. Ülkemizin, doğrudan yabancı yatırımları çekmek için İrlanda ve Çek Cumhuriyeti modellerinde olduğu gibi, pazarlama faaliyetleri yapması, yabancı yatırımcılara sunulan devlet teşviklerini artırması, onları devlet teşvikleri sağlayarak ihracata yönlendirmesi, Avrupa Birliği'ne dahil olma sürecinde elde edilecek

fonları, eğitim ve alt yapı düzenlemeleri gibi doğrudan yabancı yatırımları artıracak alanlara yatırması gerekmektedir. Beklentimiz, Ekim 2005'de AB-Türkiye ilişkilerinin iyileşerek gelişmesi, ülkemiz için tam üyelik sürecinin en kısa sürede başlaması, buna bağlı olarak ülkemizin ticaret hacminin, doğrudan yabancı yatırım düzeyinin İrlanda ve Çek Cumhuriyeti örneklerinde olduğu gibi artmasıdır.

KAYNAKÇA

- Barry, F., (2003), "Economic Integration and Convergence Processes in the EU Cohesion Countries", *JCMS*, Vol. 41, (No. 5), 897-921.
- Barry F. vd., (2003), "The Czech Economic Transition: Exploring Options Using a Macrosectoral Model", *Economics of Transition*, Vol. 11, (No. 3), 539-567.
- Barry, F. ve Bradley, J., (1997), "FDI and Trade: The Irish Host-Country Experience", *Economic Journal*, 107, 1798-1811.
- Barry, F., (1996), "Peripherality in Economic Geography and Modern Growth Theory: Evidence from Ireland's Adjustment to Free Trade", *The World Economy*, Vol. 19, (Issue 3), 345-365.
- Carey, N., (2002), "Czechs FDI Windfall Leaves Poles Losers", *Prague Business Journal*, Vol.7, (No.1), 1-2.
- Editor, (2004), "A Europe of 25: Successful Integration Lies in The Hands of The Existing 15", *Management Services*, Vol. 48, (Issue 6), 4.
- Fitz, Gerald, John D., (1998), "An Irish Perspective on The Structural Funds", *European Planning Studies*, Vol.6, (Issue 6), 677-695.
- Gorg, H. ve Ruane, F., (2000), "European Integration and Peripherality: Lessons From The Irish Experience", *World Economy*, Vol. 23, (Issue 3), 405-422.
- Lauter, G. ve Rehman S., (1999), "Central and East European Trade Orientation and FDI Flows: Preparation for EU Membership", *International Trade Journal*, Vol. 13, (Issue 1), 35-53.
- Leddin, A. ve Walsh, B., (1997), "Economic Stabilisation, Recovery and Growth: Ireland 1979-1996", *Irish Banking Review*, (Summer), 2-18.

Merriden, T., (1998), “US Investments in Europe”, *Management Review*, Vol. 87, (Issue 7), 26-29.

MM., (2003), “Location, Location, Location”, *International Financial Review*, Vol. 22, (Issue 12), 32-33.

Seyidoğlu, H., (1999), **Uluslararası İktisat:: Teori, Politika ve Uygulama**, İstanbul, Güzem Can Yayınları, No.20, 13. Baskı.

Wieners, K., (1996), “Emerging Markets: Central and Eastern Europe”, *Business Economics*, Vol.31, (Issue 3), 17-20.

<http://www.euturkey.org.tr/abportal> (1 Mart 2005)

http://www.epp.eurostat.cec.eu.int/cache/ITY_OFFPUB/KS-BW-04-001-5/EN/KS-BW-04-001-5-EN.PDF (3 Mart 2005)

<http://www.unctad.org> (20 Şubat 2005)

<http://www.die.gov.tr> (24 Şubat 2005)

<http://www.dtm.gov.tr/ead/ekolar1/eko04.xls> (22 Şubat 2005)

<http://www.dtm.gov.tr/ead/ekolar1/eko05.xls> (22 Şubat 2005)

<http://www.dtm.gov.tr/ead/ekolar1/eko10.xls> (27 Şubat 2005)

<http://www.dtm.gov.tr/ead/ekolar1/eko11.xls> (28 Şubat 2005)

<http://www.hazine.gov.tr> (20 Nisan 2005)

http://www.treasury.gov.tr/ybsrapor2003_1yari.pdf (21 Şubat 2005)

<http://www.worldbank.org/countrydata/countrydata.html> (24 Nisan 2005)